

הטבע קשה

אירלנד קורסת, צרפת משלמת. יוון פושטת רגל, גרמניה סובלת ✦ האירו, המתחרה הגדול של הדולר בקרב על השליטה בכלכלה העולמית, הוא שלשלת שנובלת את המדינות החזקות והמבוססות באירופה אל אחיותיהן החלשות והרשלניות ✦ האם לראשונה מאז כינונו של האיחוד האירופי מתגלים בו סימנים של התפרקות?

איתמר ברטור | צילומים: אי.פי

הפוליטיקאים תמכו במהלך, תוך התבססות על טענות כמו "יוון היא ערש החרבות האירופית" ולחילופין "זו מדינה קטנה שלא תפריע". כשקיבלו את יוון, מדינה שעשתה "פילשטיק" במאונס שלה, היה ברור שהקריטריונים לא יחזיקו מעמד, קובע פלסנר. אבי פרימור, ראש החוכנית ללימודים אירופיים במרכז הבינתחומי בהרצליה ונשיא המועצה הישראלית ליחסי חוץ, מפנה אצבע מאשימה ליוון אחר. "האיחוד התערער מרגע שנכנסו אליו מדינות בעת ההרחבה הגדולה ביותר בשנת 2004", קובע פרימור, ששימש בעבר שגריר ישראל בגרמניה ובאיחוד האירופי.

גם אם בריטיה אינה ממש "עינת" את האיחוד, היא בתחילת מהלך מולו יחסי אבהה שנאח מורכבים. הממלכה יצאה בעבר מחרבות נגד האיחוד האירופי ואף הקימה ארגון מתחרה בשם EFTA, איגוד הסחר החופשי האירופי, מלבדה היו חברות בו גרמניה, שווייץ, דנמרק, שווייץ, אוסטריה ופורטוגל. בשנת 1961, למכת הצלחתו של השוק האירופי המשותף, נטשה בריטיה את התוף שהקימה והחלה לגשש את דרכה לעבר המתחרים. מי שהתקומם נגד ציורה לאיחוד היה שארל דה גול. "נשיא צרפת ראה בכריזיס גורם חתרני", אומר פרימור. "קודם חוק את הבניין ואז נצרך, הוא טען. העיקרון הזה התערער עם תום תקופתו".

אירופה בשתי מהירויות

מראית העין של איחוד אחיד ומאוחד מבסס על הבדלים גדולים שקיימים בין המדינות. יש הרואים בגוף הזה מועדון שבו סוגים שונים של חברים בעלי רמות שונות של מחויבות. כך למשל רק חלק ממדינות האיחוד תוזמות על "הסכם שנגן" להסרת מחסומי הגבולות. באמצע שנות ה-90 פורסם מיניסט של קוצבה שקראה ל"אירופה בשתי מהירויות", כלומר איחוד המכיר בכך שלא כל חבריו הם שותפים מלאים, ופועל בהתאם. "הדימוי התחיל מהקבלה הרגמי הלמות קהל, שטען כי שיטת אנוני לא יכולה להתאים את מדיניות השיט לספינה הכי איטית", אומר פרימור. "האלטרנטיבה אמרה שאירופה תהיה בנויה מנרעין של מדינות המוכנות ללכת קדימה, להזיק את האיחוד ולוותר על הריבונות הלאומית שלהן, ומדיניות אחרת שיעצור מאוחר יותר אל הרעיון הקשה. לרעיון זה קמו מתנגדים רבים, והיום זה לחלוטין לא פוליטיקליקורטק לתמוך בו, אבל שורשי קיימים. גוש האירו ביחס לאיחוד האירופי הוא כבר

גרמניה, בלגיה, הולנד, לוקסמבורג ואיטליה. את שיתוף הפעולה הכלכלי שרקמו ביניהן הלכו המדינות והרחיבו באמצעות שורה של ארגונים שנסדו והסכמים שנחתמו לאורך השנים. בשנת 1973 התרחב האיחוד וצירף לשרותיו גם את אירלנד, בריטניה ודנמרק, שעד אז פעלו בהתאמות מתוורה. הצעד הגושמעותי הבא היה חתימת "אמנת מאסטריכט" ב-1992, שהגבירה משמעותית את האיחוד הכלכלי ואת התיאום הפוליטימדיני, וכוננה למעשה את האיחוד האירופי. תחומי הפעולה של האיחוד כיום הם מגוונים – מבריאות, חרבות ומדע, דרך כלכלה וחקיקה, ועד למדיניות חוץ ובטיחות משותפת, אם כי כאן מדובר פחות במדינה גדולה ויותר בגוף לשיתוף פעולה בינלאומי.

מדינות האיחוד נאלצו לעתים להתמודד עם תקנות שהשפיעו על חיי תושביהן במגוון דרכים. דוגמה קיצונית לכך היא האיסור שהטילה צ'כיה (שהצטרפה לאיחוד ב-2004), על המנהג המקובל שם למשש בידיים את הסופגניות בחנויות, משום שההרגל הזה נגד את תקנות התברואה האירופיות. במקרה אחר, אנקוטלי פחות, חלו שינויים דרסטיים בצפי הרכב במזרח אירופה עם קבלת התקנות המגבילות כלי רכב מזהמים.

בתוך האיחוד האירופי התגבש רעיון מדינת שהחליטו להדק עוד יותר את כלכלתן המשותפת על ידי יצירת מדיניות מוניטרית אחידה ושימוש במטבע אחד – האירו, שהושק באחד בינואר 1999 (הפרק למטבע הרשמי של האיחוד האירופי כראשון לינואר 2002). חלק מאמנת מאסטריכט קבעו גם קריטריונים כלכליים להצטרפות לאירו, כמו הגבלות על תקציבי הממשלות ועל גודל החוב הלאומי. אחרות סירבו לוותר על עצמאותן הכלכלית, וכך נוצר באירופה "גוש האירו" הסתכל 17 מדינות בלבד, "אני הייתי האירופי שאמרנו כבר בעת הנחת

האירו שחזו רעיון רע ופרויקט חסר אחריות", מוען פרופ' פלסנר. "האירו איננו נוהג באזור מטבע טבעי. בשל מגבלות תרבותיות ולשוניות, אין למשל תנועה חופשית של עובדים בתוך הגוש. זה שונה מאוד מארה"ב, שם אין הבדלי שפה, פערי החרבות בין המדינות קטנים, האזניים יכולים לעבור בקלות מאזורי מיתון לאזורי שגשוג". בחילוף השנים נטען כי על מנת להתרחב, הגמיש גוש האירו את הקריטריונים הכלכליים שדרש כתנאי לחברות בו. את הדוגמאות הבולטות היתה קבלתה של יוון, אשר הנתונים הכלכליים שהעבירה נתפסו, בלשון המעטה, כלא אמינים. שורה של מומחים כלכליים הפעילו לחצים נגד הכנסתה לגוש, אך

הלוואות, שמקורם באיחוד האירופי ובגופי מטבע בינלאומיים. בכך לא תמו גלי ההדף בקיץ האחרון גם אירלנד עמדה על סף פשיטת רגל, וחתה לתבילת סיוע בסך 85 מיליארד אירו. נתונים כלכליים מראים כי פורטוגל וספרד נמצאות אף הן במשבר קשה, ויצרבותן מוטלת בספק. ספרד היא בין הכלכלות הגדולות ביבשת, ועל פי ההערכות, אם תודק המדינה לטווח הארוך יעמוד על כטריליון דולר. האיחוד האירופי מגבש בימים אלו קרן חילוץ בהיקף של 750 מיליארד אירו להחמדות עם משבר החובות.

לכלכלים רבים סבורים שהמשבר הנוכחי מהווה סכנה אמיתית לאיחוד האירופי. הנטל שיוצרות המדינות שכלכלתן כשלה עלול להיות כבר מדי בעבור המדינות החזקות, ואולי יבוא היום שבו הן יגידו "לא עוד", ולו במחיר פירוקו של האיחוד. ערה ליריד בצורה היא מעשה הגיוני גם בין מדינות, אך לא כאשר הידיר הוא מכניס את עצמו לצרות באופן סדרתי, ונודר עמו למצולות את מי שבא לעזרתו.

"ממה שידוע עד כה, הסייע שניתן ליוון ולאירלנד לא פותר את הבעיה, אלא רק דוחה אותה", טוען פרופ' יקר פלסנר, לשעבר המשנה לגנרל בנק ישראל. "הם קיבלו הלוואות, וגם אותן יצטרכו לפרוע. אם המדינות יעמדו בהתניות הסייע, הכלכלות שלהן לא יצמחו, תקבולי המיסים לא יגדלו והמבצע לא ישתפר. אין פה פתרון אמיתי. השוק לא מנטומם, והוא מבין שלאיחוד האירופי אין מענה אמיתי לבעיה. הענקת מענק למדינות אלו הוא בבחינת 'לפתח חטאת רובין': מי שסרח ויחליק, סימיו רב שיסרח שוב".

סופגניות ללא מישוש

אילו היה האיחוד האירופי מוכרז כמדינה אחת, הייתה זו המדינה השלישית בעולם בגודל אוכלוסייתה, והשניעית בשטחה. כיום חברות בו 27 מדינות, שבתומוים שונים יש להן פרלמנט משותף, כלכלה אחידה ומטבע אחיד הנוהג בחלקן.

כוחו של האיחוד נובע בין היתר מציירת שוק אחד גדול ללא גבולות פיזיים, שבו מובטחת תנועה חופשית של בני אדם, סחורות וכספים. המדינות ממלחמת העולם השנייה ששיטעה את היבשת והוצרד בשיוטם כלכלי מאסיבי, היו הגניעים העיקריים להקמתו של השוק האירופי המשותף, לגולו הקודם של האיחוד. המדינות הצרפתית זאן מונה טען באותה תקופה כי כדי להניע למעמד מוביל בעולם, על אירופה לדבר בקול אחד כמו שעושה ארצות הברית, הרף הייתה מורכבת מעשרות מדינות. בשנת 1951 הוקמה 'קהילת הפחם והפלדה האירופית', שבה היו חברות שש מדינות – צרפת,

ראש ממשלה יקר,

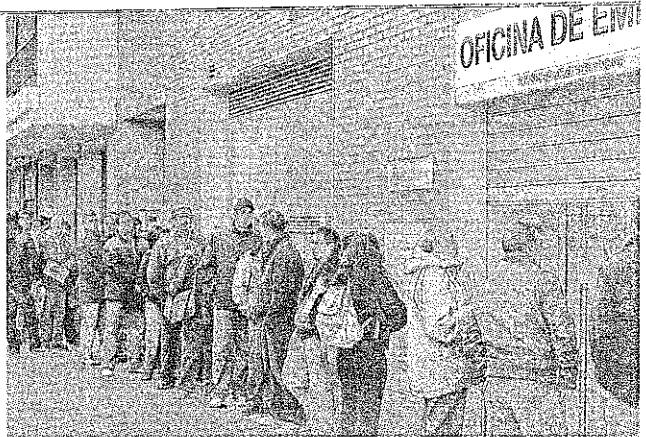
"אם אתה קורא מכתב זה, סימן שכתבת למדינה שונה משלך. אתה בגרמניה, כאן אנשים עובדים עד גיל 67, ועובדי מדינה אינם מקבלים משכורת 14. כאן איש לא צריך לשלם שוחד של אלף אירו כדי לקבל מיטה בבית חולים. בתחנות הדלק שלנו יש קופות, נהגי המוניות נוהגים קבולות והקלאים אינם מקבלים בגרמה סכסוך מהאיחוד האירופי באמצעות מיליוני עצי זית שאינם קיימים.

"גם לגרמניה יש חובות כבדים, אבל אנחנו יכולים לכסות אותם. זאת, משום שאנחנו קמים שבומים המונים אתנו לא שוכחים לחשוב על מה שיקרה כתומים הגרועים.

"על והחזקם, מערכת 'ביילד'"

המתכת המפוטט כאן פורסם בחודש מארס השנה בצוהובן הרגמי, ומוען לראש ממשלת יוון, הסגנון אולי בוטה ולא דיפלומטי, אך החכמים יכולים להיחשב אפילו כמרוככים לעומת התבטאויות שנשמעו ברוב הרגמי ובמערכת הפוליטית בברלין. לגרמנים יש סיבה טובה לטעון: יוון הבלתי-אחראית מצאה עצמה על סף פשיטת רגל, ומי שנדרשו לתמוך בה בעת צרה הן חברותיה המבוססות יותר באיחוד האירופי. על רקע זה נשמעו רעיונות הציריציניים של חברי פרלמנט גרמנים, שדרשו מיוון למכור אים כדי להזרים מומנים לקופתה המידוללת. "פושטי רגל יוונים – הגמריז גם את האקרופוליסו" ועקב הכותרת "ביילד".

יוון היא רק תוליה אתה בשרשרת הקורבנות האירופיים שהפילה המשבר הכלכלי העולמי, חרדשים אחרים לאשר שפיר באירופה. שוק זנדל"ן במורת אירופה קוים, מדינות רבות נכנסו למיתון עמוק, האבטלה גאתה, ולכלכלתן של מדינות שלמה – איסלנד – פשטו קרסה בתוך זמן קצר. המשבר הוסיף להעמיק והחוב הלאומי של מדינות רבות גאה ואיים על יציבותן, עד שבאפריל 2010 הייתה זו יוון שעמדה על פי תהום. שנים של שחיתות שלמוניות, חגיגת הצאות בלתי מרוסנת ונטילת הלוואות לא אחראיות הפכו את המדינה לפגיעה במיוחד. כשהמשבר הכלכלי הגיע לחופיה, היא נותרה עם חובות שמוערכים 300 מיליארד אירו. לאחר דיונים ממושכים גורשה בעבור יוון הבילת חילוץ בהיקף של עשרות מיליארדי אירו במענקים

שתלם יותר להיות מובטל. התור בלשכת ההטקסוקו, ספרד

עכשיו למעשה אירופה בשתי מהירויות. יש מי שצוער שצריך לתת למדינות מסוימות לגשור, להבריא ניהולית ומוניטרית, ורק אז לחזור לגוש.

מומחים שונים לכלכלה ולמדיניות חוץ סבורים כי המשבר הכלכלי יביא לתפוררות האיחוד, אולם יש גם מי שואשבו אחרת. אחד ממבטאי הקו האופטימי הוא אדוארד קוקרמן, מנכ"ל קרן קטליסט ור"ר בית ההשקעות קוקרמן ושות', הפועל בשוק האירופי זה 18 שנה. "כמו במשקיים רבים אחרים, התקשורת מגזימה בהערכת חומרת המשבר. קשה לדבר על קריסה מוטאלית, ואירופה כבר השתפרה והשיקה לקחים. בסימולציה גדולה שנערכה לאחרונה, המערכת הבנקאית האירופית עמדה בכבוד בהתנאים הרומיים האלו שהובילו למשבר הגדול.

"אני אופטימי לגבי עתידה של אירופה כגוש כלכלי חזק, למרות המשבר, האירו ימשיך עוד שנים רבות להיות המטבע השני בחזקתו בעולם, אחרי הדולר. המדינות שמצנן קשה, כמו יוון ואירלנד, הן פחות משני אחוזים מגוש האירו, ונוגמה מחפה על החולשות שלהן. המדינות החזקות לא יעזבו את גוש האירו, כי זה רק יחליש אותן. האירו הוא אי של יציבות ועל ערכים כמו שקיפות, דמוקרטיה ונוהל האגרי תקינים, בשונה מאוד ממדינות כמו סין ורוסיה. אלו הם הדברים שבסופו של דבר משפרים משקיעים".

מדוע בלבלול של מדינות מופימות ויזרדרה, מעורר אחרות יצאו ממשק לא פגוע? "ממשבר זה הכריז להם יחדיו פינגטים ומדלן, ולכן המדינות שנפגעו ביותר היו ספרד ויוון, שהיו תלויות בענפים אלה. שילוב של נהירת משקיעים זרים, שהגשימו את חלום הכית על הים התיכון, עם מדיניות בנקאית כלתי זוהרה, הובילו שם וזלזולת כלתי מרוסנת בענף הנדל"ן בעל הסודות הרעועים. זה לא קרה בגרמניה וצרפת, להן יש תשתית תעשייתית אמיתית.

"ממשבר מדינות אירופיות קשה גם בגלל אלמנטים בסיסיים כמו גידעון תקציבי, ובמילים פשוטות - הן מוציאות יותר מאשר הן מכניסות. זה קורה בעיקר במדינות דרום אירופה שנהגו בחוסר יעילות ובאמצעות מנגנון ממשלתי מנופח. כך למשל ביוון, מועל ל-50 אחוזים מהעובדים הם עובדי מדינה, זה משאיר את המדינה עם מערכת הוצאות גדולה וקבועה, ובעיות פוליטיות לא פשוטות".

קרב משקיעים בינלאומיים נפח השנה הכינוי הדרמשמעי PIIGS, שמלבד הגנאי החזירי שהוא משקף, הוא גם ראשי התיבות של שמות אותן מדינות אירופיות שנקלעו למשבר החובות הקשה - פורטוגל, אירלנד, איטליה, יוון וספרד. זו האחרונה מאיימת במיוחד על יציבות גוש האירו. בעוד גוש כולו מגיעה האבטלה הגוהה לכ-10 אחוזים בממוצע, בספרד מדובר על שיעור האבטלה של 20% אחוזים, ובגילויא 25 ומוטה הוא עומד על לא פחות מ-27 אחוזים.

"מדיניות הרווחה הקיימת בספרד, פשוט לא כדאי לעבור", מסביר פרופ' פלסטרן. בין היתר הנהיגה הממשלה דמי אבטלה נדיבים וארוכי טווח, אך בעקבות הירידה בלומי הגדול נאלצה לסגת אחורה במדיניות הרווחה. במקביל העלתה מסים במהירות כעת הממשלה הולכות את גיל הפנסיה ל-67, ולבטל הטבות שונות שמהן נהנים היום המובטלים.

הבעיה של אירלנד שונה. במשך שנים משכו האירים

משקיעים זרים על ידי מיסוי נמוך, מה שבימים הטובים ההם נראה כשיטה מבטיחה לשושה כלכלי. התחליף הוביל לצמיחה השנייה בגודלה באירופה, אחרי לוקסמבורג. היום לעומת זאת נאנקת אירלנד תחת 14 אחוזי אבטלה, גידעון תקציבי של 32 אחוזים מהתוצר, וריבית גבוהה להלוואות. "המודל האירו עבד טוב כל עוד הכול היה טוב, אבל אז הגיע המשבר", אומר קוקרמן. "המשקיעים הזרים, רבים מהם אמריקנים, מיהרו לצנן בהשקעות שלהם במדינה. הטבות מיסוי הן תמריץ נפלא כשמרוויחים, אבל כשמפסידים הן הסרות משמעות.

"אירלנד לא הקימה תשתית או תעשייה שיוצרת ערך ייחודי, והתבססה בעיקר על מדיניות השקעה אגרסיבית - שמאפשרת שיעור צמיחה מהיר בתקופות גאות, אבל מותירה את המדינה ללא תחמושת לימי מיתון. כיום מצויה המדינה במלכוד: כדי להתמודד עם הגידעון התקציבי יש צורך בהעלאת רמת המיסוי, מה שיגרוור ירידה בהשקעות".

אבל האירופים לא פראיירים, הם לא יתנו לאירלנד ליהנות על חשבונם מפריות הצמיחה, ולהשאיר להם את תשלום החשבון בימי דעיכה. במסגרת חבילת החילוץ נדרשת אירלנד למוח את הטבות המיסוי למשקיעים זרים, וכך לאפשר גם לשכנותיה להתחרות על לבם.

שובל חיות

התברור באיחוד האירופי, אם כן, מספקת למדינות התלויות תכל הצלח מחוץ גיטא, אך נאורך גיטא היא כרוכה בדישיות נקשות, שעשויות למנוע מהן צמיחה בעתיד ומגבילות את הכלים הכלכליים העומדים לרשותן. גם כן, ולא רק במדינות החזקות, נשמעים כבר קולות הקוראים לפירוק את החבילה.

"לו אני ראש ממשלת יוון, הייתי שוקל ברצינות רבה את אפשרות ההיפרדות מהאיחוד", אומר פלסטרן. "קשה לראות מה האניגמא של המדינות החלשות להישאר. אין להן דרך לנקוט במדיניות מוגשרית, והן לא שולטות בשער הריבית או שער החליפין. הן נמצאות בסד".

גם בנושא זה קוקרמן אופטימי יותר. "מדינות דרום אירופה לא ממזרות לעובות את האחדות האירופי", הוא אומר. "אלו מדינות שהיו במצב גרוע כדברנו לפני שהצטרפו לגוש האירו, וזכו לסייע רב ממנו, כמו למשל השקעה אידיה בתשתיות. הציבור שם רואה את זה ומעריך".

מקרה מורכב במיוחד הוא הסיפור של אסטוניה, שהצטרפה לאיחוד אך לפני שבועיים. עם חוב ציבורי של כ-8 אחוזים בלבד מהתמ"ג, היא המדינה החזקה ביותר מבחינת תקציבית בגוש האירו. אבל אסטוניה היא גם המדינה הענייה בגוש, עם 14,300 דולר תוצר לנפש. כלכלן אסטוני העריך כי חלקה של ארצו בקרן החילוץ האירופית יעמוד על 800 מיליון אירו, ובאסטוניה כבר יש מי שמתרעמים ותוהים מדוע הם צריכים לתמוך ברמת החיים של המובטלים האירים. הלא גם לאחר המשבר, רמת החיים באירלנד גבוהה בעשרים אחוזים ממוצע האיחוד האירופי, ובמבטא אחוזים מו שבאסטוניה.

"הבחינה הייתה בין להיכנס למעמד ולחיינות עם מקבלי ההחלטות, לבין להישאר מנותק לר, ניגמ אנדרוס אנסיף, ראש ממשלת אסטוניה, את ההצטרפות. נראה שבמקרה של ארצו, הרצון בהידוק הקשרים עם אירופה נבע מסביבת פוליטית. המדינה בת 1.3 מיליון התושבים, אשר כרבע מהם שייכים למיעוט הרוסי, חוששת שמכנתה הגדולה רוסיה. המיתוות בין המדינות התמירה ב-2007 כאשר האסטונים, עד לפני עשרים שנה חלק מברית המועצות הגדולה, הסירו אנדרטה לחיילי הצבא האדום שעמדה בלב הבירה מאילין. מוסקבה הגיבת על המועשה בתרופות מיליונית, ובעידים רוסים תקפו את השגרירות האסטונית. במקרה או שלא, אחרי האינטרנט של ממשלת אסטוניה ושל חברות ארוכים תחת מתקפה וירטואלית.

במשך שבועות ארוכים תחת מתקפה וירטואלית. ומה לגבי המדינות הגדולות והמבוססות? למה להן להושיך ולהחזיק את האירו על חשבונן, והאם ימשיכו לעשות זאת בעת מחיר? ממשלות מרקל לא יוצא קול חר וכרוך בשאלה הזו. אמנם באופן רשמי מועשי גרמניה תומכת באירו, אך היא כבר ונתה כפי ראש ממשלת לוקסמבורג בכינוי 'לא אירופית', לאחר שעיכבה צעדים כמו הנפקת

אג"ח אירופי מחשש שההסדרים האפשריים מהיעדר פירעון של אג"ח יפלו על כתפיה. שר האוצר הגרמני וולפגנג שואבלה רמו בראיון ל'וול סטרייט ג'ורנל' שמדיניות מוכנה להרחיק לכת כדי להגן על המטבע האירופי הרבה יותר מכפי שמצפים הכלכלנים והמשקיעים, ועם זאת הוסיף כי "צריך לתת לצעדים שכבר ננקטו יותר זמן על מנת לראות את השפעתם". כאשר להצעה להנפיק אג"ח אירופי אמר שואבלה כי אג"ח מטוג זה לא יתאים למבנה גוש האירו הנוכחי, והוסיף: "אנחנו רוצים לשפר את המבנה הקיים. אם מבנה זה לא יעבוד, נדבר על אפשרויות אחרות".

"כמו שהכוח של אג"ח הוא גדלה ואיחודה, כך גם האירופים מכינים שהפתוח האיחוד של היבשות הוא אינטרס שלהם", אומר פרימור על שאלת הפרישה. "לדוגמה, שיתוף פעולה צרפת-גרמני יצר את האירובאט, אשר מסוגל להתחרות בכואינג בצורה מוצלחת. לכן המדינות החזקות יישארו באיחוד, למרות שבידעת הקהל בכמה מהן יש קריאה ברורה לא למוחן מדינות כמו יוון, שהתנהלה בצורה פשוטה, אירלנד הבלתי האחריות, או ספרד ופורטוגל המנהלות בצורה לא נכונה. מה גם שמדינות המסבך יזינוו משקעות בזמנות וצריכות, וקריסתן תסכן את המנקים הלאומיים בגרמניה, את הבנקים הפורטיים בצרפת ואת חברות הביטוח הגדולות".

גם קוקרמן לא רואה באופק פרישה של גרמניה. "אני מאמין שזה הערכה פופוליסטית השוכחת את העבר", הוא אומר. "נכון שכיום גרמניה ממוננת את גוש האירו, אבל לא צריך לחזור בוויכוח הוויסטורי עד לתקופת הרייך השלישי כדי להבין עד כמה רבה ההשפעה של היפוס אינפלציה. מספיק לחזור לתקופת משבר הפנט של שנות ה-70. כבר נמדים בוויסטוריה, הרי שלמען איחוד מערב גרמניה ומזרח השקעו סכום השווה ליותר ממאה מיליארד אירו בשנה, שהלקם הגיעו ממדינות האיחוד האירופי. זה כלל לא ניתן להשוואה ל-125 מיליארד אירו המוענקים תרעמית ליוון, ועוד כאלוואה. גם תוכנית מרשל לשיקום אירופה אחרי מלחמת העולם השנייה הייתה בממדים כלליים עצומים, וכל נשבת מי גרם למלחמה ומה איצו בה. חוקה ככל שהינה, גרמניה איננה יכולה להתמודד לבדה במשק המלוכלך, שבו כלכלות הודו, סין וברזיל נמצאות בצמיחה מתמדת".

פרופ' פלסטרן מצג גישה שונה. "במדינות גרמניה, זו לא תהיה החלטה מודרנית לעזוב את גוש האירו. מה הם צריכים את השוהל הזה? המציאות כיום היא שמדינות האירו ככולות זו בזו. המצב הוא הרבה יותר תוצאה של פחד מאשר של רצון".

כולם בפנסיה

עם כל הכבוד למשבר המלוכלך העולמי, הוא היה רק בנדר מאין תולעים. כלכלת אירופה נתונה זה שנים תחת איום אחר, שמתפתח באיטיות אך אין סימן לכך שמישהו מטוגל לבלום אותו. הכוונה היא לשיעור הילדה הנמוכים, שפנסיהם להודקות האוכלוסייה והולדת לוחה. וכאשר הפנסיונים נהנים מתקציבים מופלגים, וזדים צעירות בשוק העבודה אין, התוצאה עלולה להיות קריסה.

כדי למנוע מאוכלוסייה להתמטע, צריך שיעור הפריון לעמוד על רמה של 2.1 ילדים לפחות במשפחה. באיחוד האירופי שיעורי הילדה נמוכים בהרבה, ועומדים על 1.5 לידות בממוצע. במדינות רבות המספר נמוך עוד יותר: 1.35 בגרמניה, 1.23 באיטליה, ובספרד רק 1.15.

התוצאה הישירה היא הודקות האוכלוסייה, מה שגורר גידול ממעמתי בהוצאות המדינה על בריאות ופנסיה. "בשל מדיניות הרווחה, חלק ממדינות אירופה מנצאות על מסלול שאינו בר קיימא", אומר פרופ' פלסטרן. "המדינות מודקות, ולכן כל עובד יצטרך בעתיד לתמוך ביותר פנסיונים מאשר היום".

האיחוד האירופי מחפש לפיכך אחר מקורות צמיחה חדשים. בעבר אף פנה מודרות, וב-1991 הוקם בלינוון ה-EBRD, הבנק האירופי לשיקום ופיתוח, שנועד לסייע למדינות שאין זה השתחררו מעול המשטר הקומוניסטי. אולם, המודרות אינן המקור היחיד לפיתוח. כיום האירופים פולטים גם דרומה, עם תכנונים להקמת בנק לפיתוח המגרב.

השילוב של הודקות הוחלה עם המשבר הפיננסי

השילוב של הודקות הוחלה עם המשבר הפיננסי

השילוב של הודקות הוחלה עם המשבר הפיננסי

השילוב של הודקות הוחלה עם המשבר הפיננסי

השילוב של הודקות הוחלה עם המשבר הפיננסי

לא נרשמה בעיית ילודה. מוסלמיות בפריז

הנביא ניקולא סרקוזי, איש הימין, נוקט במדיניות פוגיעה בחישים חבתיים כדי להציל את מה שנשאר. מוח זה בא לרוב ביטוי מיוחד בצרפת, שבמינים כתיקונם מקורשת ערכים סוציאליים. בין היתר מתכננת הממשלה שם להעלות את מספרן של שעות העבודה השבועיות, שבעבר ירד ל-35. גם את גיל הפנסיה, שנקבע על 60, מבקשים בצרפת להעלות בשנתיים.

הנשיא ניקולא סרקוזי, איש הימין, נוקט במדיניות פוגיעה בחישים חבתיים עם אופי סוציאליסטי חזק, אמר קורקמן. "הוא לקח סיכונים וכיבצע צעדים לא פופליסטיים כדי לייצב את המשק. גם האורחים הצרפתים מבינים שעליהם להיות פרגמטיים ולוותר על חלק מהזכויות הסוציאליות, ולכן הימין המתון זוכה לאהדה בתקופה האחרונה בשל הצלחתו היחסית בניגול המשבר הכלכלי". צרפת אינה לבד. אירופה, שסימלה את אפשרות השילוב בין הצלחה כלכלית למדיניות רווחה מפליגה, נאלצת לקצץ בתוצאות הסוציאליות. הדבר יצר תסיסה חברתית ביבשת, ובחודשים האחרונים נרשמו התפרצויות מאה אלימות ברחבי אירופה, ובעיקר ביוון, פורטוגל, אירלנד ובריטניה. אפילו דגמרק, שהעניקה דמי אבטלה נדיבים למשך ארבע שנים, עשתה חושבים והקטינה את התקופה לשנתיים. "העובדה הקרה היא שככל שמישהו מנצח מחוץ למעגל העבודה ומן רב יותר, כך קשה לו יותר להישאר עבודה", הסביר בלאס פרדיקסן, שר האוצר הונד, והסיק: "ארבע שנות אבטלה הן מותרות שאיננו יכולים לחדשות לעצמנו יותר".

אדוארד קורקמן (בתמונה), מנכ"ל

בית השקעות הפועל באירופה: "על פי השינויים, דומיניק שטראוס"

קאמן הוא המועמד היחיד שיכול להתמודד מול סוקוזי על נשיאות צרפת. עם זאת, הוא לא ממנה להודיע על התמודדותו, וייתכן שהדבר נובע מאמונתו כי הפתרון למשבר הכלכלי הוא בכינון ממשלה אירופית; במצב כזה, הוא יהיה מועמד טבעי לראשות הממשלה הזו

כשיש סאלאם שעולה, גאאות של מתיירים שמכבידים על המערכת הסוציאלית ומשבר כלכלי שסופו מי ישרדו, אין פלא שהימין הקיצוני פורח ברחבי היבשת. גם מתקפות הטרור במדינות ובגולות באמצע העשור לא חרמו לפופולריות של המוסלמים. יש שמשווים את התקופה הנוכחית לימי רפובליקת ויימר בגרמניה, שם עלה הימין הקיצוני בעקבות משבר כלכלי קשה. בעוד אז שימשו היהודים שיער לעוואל, הפעם אלו המוסלמים. התמודדות ברדת הקהל כבר מקבלת ביטוי כלכלי.

אנכלוסיה חולבת ומתקנת צעירה אירופה על מתקנים

בבחירות שנערכו לאחרונה בשבדיה עברה לראשונה מפלגת 'שוודיה הדמוקרטית' את אחוז ההסכמה. מדובר במפלגה שקוראת לקצץ באופן משמעותי בשיעור ההגירה, ומכנה את האסלאם 'האיזם הגדול ביותר על שוודיה מאז מלחמת העולם השנייה'. בהולנד, המפורסמת בליברליות שלה, הפכה מפלגת הימין הקיצוני של הייט וילדרס לשלישית בגודלה בגורבניה וכתה 'מפלגת הקידום' המתנגדת להגירה ב-23 אחוזים מהקולות. גם שווייץ, מתברר, כלל אינה נטרלית כלפי ההגירה המוסלמית: מפלגת הימין הקיצוני SVP זכתה בבחירות האחרונות ב-27 אחוזים מהקולות, יותר מכל מפלגה אחרת. בשנה שעברה הוכרזו כוכרי אורחי המדינה במשאל עם נגד בניית צריחי מטגרים חדשים.

בבלגיה, שם יושבים מוסדות האחד האירופי, מציבות מפלגת הימין הקיצוני אתגר מורכב עוד יותר. "מגדרי" היא כשלישית היעיל מכלי שאיש שיש לב, אמר בקיץ האחרון בארט דהיובר, מנהיג מפלגת 'הברית הפלמית החדשה', שניצחה בבחירות הדרמטיות במדינה. גם ראש הממשלה היוצא איב טרסן הגדיר את מדינתו כ'תאונה של ההיסטוריה'. אמנם מפלגה פלמית לאומנית קיצונית יותר בשם 'זלאמס' חתשה בבחירות, אך מבציעה ורעיונותיה, כמו למשל הכוונה לאסור לבישת ניקאב בפומבי, וולגים אל 'הברית'.

בלגיה הוקמה ב-1830 כמדינה דו-לאומית: פלמים בצפון, ואלונים דוברי צרפתית בדרום. בתולדותה, גסה הצפון הוא האזור המתועש והעשיר של המדינה, לעומת הדרום החקלאי והעני. הסטטוס-קוו הנפיק שם נטו עם בואם של גלי הגירה צפון-אפריקניים, שהשוו את הכף באזורים רבים, כמו בריסל, לטובת דוברי הצרפתית. הסיפוי לכך את סיורם של הוואלונים ללמוד פלמית ואת התחשתם של הפלמים כי הם נושאים על בגם את כלכלת המדינה, ותקבלו הר געש שעומד להתפרץ.

קשה כרגע להעריך מה יהיה תיודה של בלגיה, אך הפערים המוחותים והמשבר הכלכלי המחריף עלולים בהחלט לגרום לפירוקה של מדינת חדשות, או להקמתה מרצון בין הולנד וצרפת. עד כמה אפשרות ההיפרדות היא יריאלית יעיד הסיפוי הבא. באחד הלילות של סוף 2006 הפסיקה חתנת המלווה הממשלתית של הוואלונים את שיוזיה, היווהת כי הפלמים הכריזו על עצמאות. על המסך הפנימי המוחותים של המלך אלברט השני ורעייתו כשהם נמלים לכיוון שדה התעופה. המשרד אמנם התגלה כמתחזק, אך הוצעו שיעוד מעיד כי התרחיש היה קרוב למציאות. במציאות השבירה של היום, איש כבר לא יעז לבצע מתיחה בסגנון זה.

על הוועד שערבט בלגיה צריך להסתכל בהקשר רחב יותר. בעידן שבו האחד האירופי מהווה מדינת-על, גוברות התנועות הדגלניות ששאפתות להקים מסגרת לביטוי עצמיאיתי בתוך הפרויקט הענק. כך למשל מפלגת 'הליגה הצרפתית' באיטליה, ששאפת להתנתקות של צפון המדינה מדרומה, והכפילה בבחירות 2008 את כוחה וכתה בשמונה אחוזים מהקולות. כמו בבלגיה גם באיטליה, תומכי ההתנתקות אומרים כי אינם מוכנים עוד להמשיך ולשאת בנטל הכלכלי של המדינה כולה וכי מאסו משדות-נבחרת העיול של דרום איטליה. הם מגדירים עצמם כמפרים בסמכותה של 'דוגמה השודדת', נשבעים אמונים ל'רפובליקה של פראנצ'ו' (צפון איטליה), מבינים דגל משלהם ושרים המגון שונה. מפלגתם נכנסה לאחד הבחירות לממשלת ברלוסקוני, ומאו חובילה שורה של צעדים כמו המחרה שמעולות של תקנת ההגירה.

ועוד לא דיברנו על הנטייה הכלכלית הקיימת בקרב קבוצות אתניות רבות וסופות באירופה, כמו הקטאלונים והבסקים בספרד או הסקוטים והוולשים בבריטניה. לא מן הנמנע כי בעתיד הרחוק, ככל שמדינת הלאום תאבד ממשמעותה עם עליית כוחו הפוליטי של האירופי - אולי עד כדי כינון 'מדינת אירופה' - נראה התחזקות של קהילות אתניות ותרבותיות כתת-לאומיים תחת המטרייה האירופית.

ראש הממשלה אירופה

הסטטוס הנחשי של גוש האירופי, כאשר 'מדינת אירופה' אינה קיימת והחברות מאוחרות מבחינה

מוניטריה אך עצמאיות מבחינה פוליטית, הוא ללא ספק בגדר אנומליה בעייתית. לגוש יש בנק אחד, שיכול לבצע פעולות הקשורות לייבית ולשער החליפין, אך הכוח הכלכלי החשוב מכולם, דהיינו ניהול התקציב, מצוי בידי הממשלות השונות.

"זה ברויק המקור לכל הבעיות", אומר פלסטר. "לו הייתה ממשלה אחודה לאירופה, בהחלט ייתכן שהמשבר היוון ובאירלנד לא היה מורחש. אבל העמקת האחדו פירושה ויתור על עצמאות. האם ייתכן שהבריתם לא יוכלו לקבוע בעצמם את גודלו של צבא צרפתי?"

גם אם חזון הממשלה האירופית האחת עודנו רחוק, בעקבות המשבר חולבת וגוברת בגוש האירופי ההכרה כי יש צורך בהדוק פוליטי. "למדנו שלא מספיק להגביל את שיעור הגירעון שאילו יכולת להגיע לברית האחדו; אירלנד הראה לנו כי אפשר להיכנס לקשיים גם אם עומדים בקריטריונים שנקבעו", אמרה לאחרונה כריסטיין לאגאר, שרת האוצר הצרפתי.

גם לפי קורקמן, הכישלון של אירופה הוא לא דווקא כפן הכלכלי, אלא כפן הפוליטי. "המצב האירופי הוא שימנה ראש ממשלה אירופה, מה שבחוראי יגרום אובדן של חלק מבריע מעצמאות המדינות", הוא אומר. "לדבריו, יש מי שכבר מתכנן הסתערות על התפקיד החדש-דומיניק שטראוס-קאמן, כלכלן ופוליטיקאי יחיד-צרפתי, לשעבר שר האוצר של צרפת וכיום יו"ר קרן המטבע הבינלאומית. 'שטראוס-קאמן הוא דמות מערכת ביותר, עם רקורד של הצלחה בקרן המטבע, ועל פי הסקרים הוא המועמד היחיד שיכול להתמודד מול סרקוזי על נשיאות צרפת. עם זאת, הוא לא ממנה להודיע על התמודדותו, וייתכן שהדבר נובע מאמונתו כי הפתרון למשבר הכלכלי הוא ברמת הגוש האירופי כולו ובכינון ממשלה אירופית; במצב כזה, הוא יהיה מועמד טבעי לראשות הממשלה הזו".

"לא יכול להיות אחדו מוניטרי שאין מאחוריו סמכות פוליטית", סבור פרימור. "הכול מתחיל מאינטרסים: פוליטיקאי אירופה צריך למצוא חן בעיני קהל בחרויו הלאומיים, ואינו יכול לכרות את העניש שעליו הוא יושב בצורה כזו א אפשר להגיע למדיניות אחודה. כדי למנוע מיוון לחזור על הנבויית שלה, צריך לייצב סמכות על-אירופית פוליטית שאחראית על הכלכלה בכל המדינות החברות, ובקיצור ממשלה. יותר ויותר אנשים מבינים זאת כיום."

"אני ממשיך את אירופה לצב. הוא מתנועע בכבדות, לעתים נוצר לתקופות ארוכות ולעתים נע באיטיות קרימה, אבל הצב האירופי אי פעם לא נע לאחור. עד היום לא הייתה שום סכנה מהתולשות. עוד מימי אחדו הפחם, החלטות מושגות לאט ובביטחון, כי הכול בני סביב קונצנזוס. קל להשיג אחדו בכפייה, כמו במקרים של ברית המועצות או יוגוסלביה, אך איחודים כאלה מפוררים בריגע שהכות נעלם. לכך שהרבים באירופה האירופי. ההגעה להגעתנו קשה כשאלו, אך משהגעת אליו אתה הולך על גשר של ברזל".

פרימור גם מתנבא באשר לעתידו של האיחוד: "שווייץ היא המגרה העתידית של אירופה בזויער אנפין, חיים שם שלושה עמים שלכל אחד מהם יש שפה, תרבות, ומסורת משלו, והם מתנהלים במסגרת אחת שבה החלש לא מאיים על החזק. העיקרון המנחה אומר שמה שיעיל לעשות ברמה הלאומית יעשה שם, ומה שיעיל לעשות ברמה הפדרלית יעשה ברמה זו. קשה להעריך כמה מדינות יהיו באיחוד האירופי בגלגולו הבא, אך בהחלט יהיה יעיל יותר להגיע אליו בשתי מהירות, גם אם כמה מדינות יפלו בדרך".

בימי הקמו של האיחוד האירופי נפרצה בריחה אודות ההבדלים בין גן העדן לגיהנום. בין ערן הוא מקום שבו המתנדדים הם גרמנים, השוודים הם אנגלים, הטבחיים צרפתיים והמאכבים איטלקים. בניגודם, לעומת זאת, הגרמנים הם הטבחיים, הצרפתים שוודים, האיטלקים מתנדדים והמאכבים גרמנים. מיים יגידו אם האיחוד האירופי, שסימטו United in Diversity, יצליח לגבור על נפוחת השכר שבין גיון לאיחוד וימשיך לעבר גן ערן כלכלי, או שמא ימצא עצמו במקום שאילו מולכות כל הכוונות הטובות. ■

לתגובות: dvyolan@makorishon.co.il